

HOW IMPORTANT IS FAMILY IN CONTEMPORARY SOCIETY? CHANGES IN FAMILY FUNCTIONS

Felicia Morândău, Lecturer, PhD, „Lucian Blaga” University of Sibiu

Abstract: This paper aims to analyse changes in family functions, starting from facts we find in Romanian reality and not only. Family institution has played an important role in the maintenance and development of societies. Its contribution was real and capital, and for this it received a special symbolic value, too. Only if we consider the costs involved in childcare and care of the elderly, we understand this situation very well. Today, it is noted that in developed societies the importance of family falls increasingly and the contribution of this structure is another. It is often questioned the capacity of families to fulfil their functions and other structures are involved in its function. An analysis from a functionalist perspective shows us that the family - as it was known until today - no longer proves efficiency. It continues to be regarded as the most suitable environment for the growth and development of the child but it is not necessarily about the biological family. Moreover, individualistic values increasingly undermine the old image of the family. Family members are together, but each has their activities. "Meetings" are scheduled, because the nature of activities and even houses' structure no longer "hold" family members together. Children must be independent and adults must have, at they turn, more and more independence. Other structures are "engaged" to take over the family functions and as long as these structures exist family no longer remains "irreplaceable". An interesting question arises: Who remains charged with emotional security function?

Keywords: family functions, individualism, family change, functionalist perspective, child development

Scopul lucrării este de a analiza schimbările care apar la nivelul funcțiilor familiei în societățile dezvoltate sau aflate în curs de dezvoltare. Premisa de la care pornim este aceea că transformările puternice care au loc la nivelul celorlalte sisteme - economic, cultural - și

dezvoltarea tehnologiei au un impact puternic asupra stilului de viață al indivizilor. Familia, cândva unicul mod de organizare a vieții, unicul stil de viață legitim, se adaptează la aceste schimbări și își atașează alte simboluri și alte semnificații.

Perspectiva structural funcționalistă asupra familiei. Este cea mai cunoscută abordare și subliniază rolul important pe care îl joacă familia în funcționarea societăților. Au fost identificate astfel câteva funcții esențiale care revin familiei: socializarea, reproducerea, reglementarea comportamentului sexual, conferirea statusului social, securitatea materială și emoțională (Parsons și Bales, 1956; Vander Zanden, 1990; Macionis, 2007; Giddens, 2010). Astăzi se observă însă o implicare tot mai puternică și a altor sisteme în îndeplinirea acestor funcții. Familia „celula de bază a societății” a ajuns o sintagmă perimată și este privită uneori cu scepticism. Poate exista societatea fără familie? este o întrebare la care merită încercat un răspuns. Cu siguranță nu este unul ușor de dat, dar dacă ar fi să îl oferim am putea spune, da, poate, dar cu condiția ca alte sisteme, create de societate, să îi preia funcțiile. Ceea ce înseamnă că nu este neapărat un dat natural, dar că reprezintă totuși o piesă esențială pentru marele sistem social. Este probabil și un sistem care necesită investiții minime din partea statelor și poate ceva mai mari din partea individului și produce efecte semnificative și importante pentru evoluția societăților. Dacă ar fi să ne gândim la funcția de socializare și la cea de control social, la care putem adăuga îngrijirea vârstnicilor, înțelegem semnificația afirmației anterioare. Cu ce poate fi înlocuită familia? Cu siguranță nu este suficientă o singură structură. Oamenii vor căuta întotdeauna să trăiască împreună, să colaboreze și în planul vieții personale nu numai al celei profesionale. Orice asociere de acest gen, construită „în beneficiul unei persoane”, va putea purta numele de familie. Implicațiile, funcțiile unei astfel de structuri vizează bunăstarea și dezvoltarea individului și mai puțin funcționarea societății. Este un aspect care este în concordanță cu valorile individualiste. În aceste condiții sunt necesare structuri care să monitorizeze astfel de asocieri dintre indivizi și să intervină atunci când drepturile uneia dintre părți nu sunt respectate (femei, copii, cu precădere cei care au mai puțină putere simbolică și nu numai) sau când devin disfuncționale.

Specialiștii în științele sociale sunt preocupați în prezent să creeze acea societate perfectă în care calitatea vieții este una ridicată, drepturile indivizilor sunt protejate, problemelor sociale li se găsesc soluții cât mai eficiente. Acest lucru nu se poate face decât intervenindu-se semnificativ la nivelul subsistemelor sociale (instituțiilor) și creându-se

mecanisme suplimentare de reglare și control. Familia se află printre acele instituții a căror evoluție este tot mai mult dirijată de politici sociale în domeniu (Wasoff, 2005) aspect care face tot mai vulnerabilă abordarea structural-funcționalistă.

Creșterea și educarea copiilor rămâne o funcție a familiei dar acesteia i se adaugă și o serie de alte instituții special construite. Dezvoltarea unor sisteme care să protejeze drepturile copiilor (chiar și în fața părinților), de exemplu, este un semn de evoluție, de civilizație. Până unde se pot implica, pot interveni aceste sisteme, nu este ușor de evaluat. Există o tendință evidentă de rupere de natural, de „rudimentar”. Este necesară însă o viziune de ansamblu pentru a evita producerea unor dezechilibre la nivelul sistemelor sociale. Crearea unor medii perfecte pentru dezvoltarea copiilor este un deziderat greu de atins, mai ales că nu avem încă suficiente studii sau metode de a măsura toate efectele pe care le produce asupra unui copil fiecare tip de mediu în parte. Cum ar fi de exemplu ca un copil să trăiască într-un mediu special proiectat (o structură creată după cele mai noi descoperiri în care lucrează specialiști ce vor oferi copiilor cele mai optime condiții de creștere și dezvoltare, după ultimele descoperiri în domeniu – medici, psihologi, pedagogi etc.) iar părinții (tot mai ocupați și cu o cunoaștere limitată în privința nevoilor copilului) să meargă să îl viziteze, să îl ia din când în când „acasă”, în vacanță, fără a-l face să se simtă parte din acel grup familial. Acest tip de ”familie” ar fi unul cu totul nou, dar ar putea fi numit familie. Întrebarea este cum se vor dezvolta acești copii, ce nevoi vor avea, cine le va satisface? Este clar că cele materiale și de securitate fizică le vor fi satisfăcute. Cum rămâne cu cele emoționale? Un studiu realizat în SUA, Turcia, Ecuador, China arată că din perspectiva copiilor din societățile dezvoltate, principala funcție a familiei este afecțiunea, interacțiunea, suportul. În cazul Chinei, principalul rol al familiei, în viziunea copiilor, este asigurarea securității materiale (Qiu, Schvaneveldt și Sahin, 2013). Tipul de familie, structura acesteia (aici intrând și cuplurile consensuale) nu au o influență semnificativă asupra percepției familiei de către copii ca pe o sursă de afecțiune (Thomson, Hanson și McLanahan, 1994). Copiii din familiile refăcute, spre exemplu, nu au probleme legate de performanța școlară, dar au probleme de comportament și există riscul unei slabe dezvoltări a abilităților sociale (Thomson, Hanson și McLanahan, 1994). O variabilă foarte importantă în familiile atipice - familiile monoparentale, cuplurile consensuale și familiile refăcute - este nivelul de educație al mamelor. Acesta reprezintă o

resursă socială, cognitivă și psihologică pentru dezvoltarea copilului, conform unor studii recente (Augustine, 2014).

Influența caracteristicilor mamelor continuă să fie una tot mai evidentă și relevantă pentru dezvoltarea copilului. Afirmăm mai devreme că mamele cu un nivel de educație ridicat pot compensa lipsa altor condiții. Pe de altă parte, tot femeile cu un nivel ridicat de educație amână căsătoria și apariția copiilor. Nu au copii înainte de căsătorie și copiii lor sunt crescuți de doi părinți. Femeile mai puțin educate au copii mai devreme și în afara căsătoriei. Totodată și bărbații cu un nivel de educație scăzut își găsesc mai greu un loc de muncă, deseori nu se căsătoresc cu mamele copiilor lor și frecvent sunt absenți din viața copiilor lor (Bianchi, 2013). Iată așadar că dincolo de structură avem și alte elemente care contribuie la o bună funcționare a unei familii, indiferent sub ce formă se prezintă aceasta. Implicarea și susținerea din partea părinților au un impact puternic dar cer o investiție semnificativă de timp și energie.

Crearea și menținerea unei familii cer sacrificiu de sine, renunțarea la unele libertăți și dorințe, sacrificiu pe care puține persoane sunt dispuse să și le asume, pe fondul culturii individualiste și a curentului feminist. Sacrificiul de sine, o virtute în societățile tradiționale, s-a transformat într-un defect în societățile în care individualismul și feminismul au devenit coordonate ale vieții. Este perceput ca un comportament indezirabil, mai ales pentru că este așteptat din partea femeilor și a mamelor și mai puțin din partea bărbaților (Bahr și Bahr, 2001). În lipsa capitalului simbolic asociat familiei și statuturilor de soț și părinte și pe fondul valorizării altor dimensiuni ale vieții, cu precădere din zona materială și financiară, asistăm la o focalizare mai redusă a indivizilor pe această sferă a vieții personale. Conceptele de dragoste și sacrificiu sunt tot mai puțin prezente și discutate în legătură cu familia, spun cercetătorii (Bahr și Bahr, 2001).

Apar stiluri de viață alternative, cel mai comun fiind familia monoparentală. Studiile arată că familiile monoparentale se confruntă cu un grad mai mare de instabilitate, comparativ cu familiile cu ambii părinți. Pe de altă parte un nivel ridicat de resurse emoționale și materiale (afecțiune maternală, un mediu stimulat și venitul) atenuează efectele negative produse de un mediu instabil. Copiii ai căror mame au manifestat un nivel scăzut de afecțiune față de aceștia în perioada preșcolară, au mai multe probleme de comportament la școală (Cavanagh și Huston, 2006). O gestionare eficientă a resurselor emoționale pot suplini

disfuncțiile determinate de structura atipică. Acest aspect subliniază existența unei flexibilități la nivelul organizării vieții de familie. În continuare vom analiza o parte dintre funcțiile familiei pentru a identifica punctual modificările apărute la nivelul acestora.

Securitatea materială și emoțională. Putem face o împărțire, o clasificare a familiilor în funcție de îndeplinirea celor două funcții în relațiile cu copiii: asigurarea securității economice și asigurarea securității materiale. Sunt funcțiile care ridică cele mai mari probleme și în raport cu care statul sau o instituție specializată poate decide dacă părinții își îndeplinesc sau nu atribuțiile. Evident că măsurarea modului în care sunt îndeplinite cele două funcții nu este ușoară, mai ales când vorbim de securitatea emoțională, dar pot fi găsiți o serie de indicatori care să fie de ajutor. Astfel, rezultă patru tipuri de familii: familii care oferă copiilor atât securitate economică cât și emoțională; familii care nu oferă securitatea materială dar oferă securitate emoțională; familii care nu oferă securitate emoțională dar oferă securitate economică și familiile care nu asigură niciuna din cele două funcții. În această ultimă categorie intră familiile în care copiii sunt neglijați, abuzați, abandonați. Familia ideală este cea care oferă atât securitate materială cât și securitate emoțională.

Securitatea economică este o funcție pe care multe familii din țările mai sărace nu reușesc să o asigure. Un raport al fundației Salvați copiii subliniază faptul că 52% din copiii din România trăiesc în sărăcie (Save the children 2014). Preocupările existente la nivelul guvernelor și implicarea societății civile în această problemă arată ca familia nu reușește să asigure întotdeauna membrilor săi un standard material necesar pentru o bună integrare socială. Această dificultate apare și pe fondul creșterii nevoilor copiilor. Educația formală (la care putem adăuga educația nonformală a cărei importanță este în creștere) este o nevoie esențială pentru dezvoltarea copiilor, dar totodată este o resursă la care nu toți au acces. Motivele pot fi cel puțin două: capitalul cultural scăzut al părinților și o lipsă acută a condițiilor materiale. Aici sunt două sectoare în care este necesară intervenția altor structuri.

Securitatea emoțională este un aspect foarte sensibil și greu de măsurat. Datele Eurostat (2015) arată că satisfacția față de viață este mai mare în rândul cuplurilor cu copii. Alte cercetări (Grover și Helliwell, 2014) arată că persoanele căsătorite sunt mai fericite decât persoanele singure. Sunt date care pot fi un argument pentru a susține că securitatea emoțională este o funcție a familiei. Cu toate acestea observăm o scădere a implicării

indivizilor în acest tip de relații și orientarea spre altele. Încep să câștige în importanță dimensiunea profesională și cea a timpului liber.

Dimensiunea emoțională a vieții de familie ajunge să fie, în mod paradoxal, una foarte complexă. Care sunt emoțiile despre care se poate vorbi astăzi în context familial? În condițiile în care omul modern trebuie să fie centrat pe câștig, trebuie să fie pragmatic, cum se pot justifica investițiile de timp și energie în familie? Este necesar un anumit nivel de neutralitate afectivă și aici? Teoria alegerii raționale (Becker 1981, Scott 2000), valabilă în analiza unor comportamente legate de familie, susține această abordare.

La aspectele subliniate mai sus se adaugă atitudinea culturală și valorile prezente în societățile dezvoltate, caracterizate printr-un nivel înalt de individualism și dorință de realizare, de împlinire personală (Qiu, Schvaneveldt și Sahin, 2013). Sunt elemente ce nu se suprapun peste așteptările pe care le implică ideea de familie, în forma în care era cunoscută până în prezent.

Schimbările care apar la nivelul familiei trebuie căutate nu numai în cadrul acestei instituții, nu numai la nivelul societății, în ansamblu, ci și la nivelul sistemului de politici cu aplicabilitate în acest domeniu. În cazul României familia a evoluat „natural”, fără prea multe intervenții din partea statului (excepție făcând o serie de politici pronataliste), o bună perioadă de timp. La începutul anilor 2000 apar sisteme de intervenție pentru reglarea diferitelor probleme care apar în interiorul familiei, a cărei funcționalitate absolută este pusă astfel sub semnul întrebării (vezi Legea violentei domestice, Telefonul copilului, Centrele de primire în regim de urgență etc.).

Funcția de socializare. Mediul în care un copil își petrece cea mai mare parte din timp își pune indiscutabil amprenta asupra comportamentului său (Parsons și Bales, 1956). În cadrul unui eveniment organizat în 2009 la Columbia University, Warren Buffet a primit următoarea întrebare „Poate fi predată etica într-o școală de afaceri?” iar răspunsul a fost: „Cel mai bun loc unde se poate învăța etica este acasă.” Tot în cadrul aceluiași răspuns Buffet spune că cele mai multe valori le preluăm din mediul în care trăim, înainte de a merge la facultate (CNBC, 2009). Acest răspuns subliniază importanța familiei, indiferent sub ce formă se prezintă aceasta. Așadar, indiferent dacă o familie își „propune” sau nu, socializarea se produce atât la nivelul copiilor cât și la nivelul celorlalți membri. În prezent, în România, familia este mediul în care trăiesc majoritatea copiilor. Funcția de socializare, indiferent de modul de manifestare,

rămâne apanajul familiei. Dintr-un număr de 3.724. 418 de copii (Institutul Național de Statistică, 2014) 60.078 se află în sistemul de protecție specială a copilului, adică 1,6%. Dintre aceștia 22.189 se află în servicii de tip rezidențial și 37.889 în servicii de tip familial (Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, 2014).

Numărul tot mai mic de copii aflați în servicii de tip rezidențial, publice și private, se datorează aplicării politicii de dezinstituționalizare a copiilor. Aceasta a impus ca obiectiv integrarea copiilor în familie, fie ea biologică sau nu. Așadar s-a urmărit reintegrarea în familia naturală sau extinsă, adopția sau plasamentul familial, în funcție de situație. Ideea de bază de la care s-a pornit și care este totodată promovată fiind aceea că „dezvoltarea armonioasă din toate punctele de vedere (fizic, psihic, intelectual) a unui copil, ca și posibilitatea integrării lui în societate sunt cel mai bine realizate în cadrul unei familii”. (Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, 2014)

Dacă aducem în discuție însă fenomenul migrației, observăm că un număr semnificativ de copii trăiesc fără unul sau ambii părinți. În decembrie 2015, 85.194 de copii aveau cel puțin un părinte plecat în străinătate. Dintre aceștia 21.610 aveau ambii părinți plecați, 53.507 un părinte și 10.077 părintele unic susținător (Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, 2015). Datele prezentate mai sus arată existența situațiilor în care familia, în forma ei tradițională și chiar modernă, nu este unicul agent de socializare primară și nici cel mai prezent.

Strâns legată de socializare este și funcția de control al comportamentului. Și acest ultim mecanism funcționează destul de puțin în contextul timpului tot mai redus pe care îl petrec copiii cu părinții. Chiar și când vorbim de timpul petrecut acasă, interacțiunea nu este una foarte intensă, cel puțin din două motive: activitățile diferite în care se angajează fiecare și structura locuințelor care îi „separă” pe unii de ceilalți. Familiile cu un standard material ridicat și chiar mediu urmăresc întotdeauna să existe o cameră a copilului în care acesta să se bucure de „intimitate”, dar și alte spații care să poată oferi „libertate” și adulților, spații care să nu îngreuească preferințele de timp liber.

Funcția de reproducere și de reglementare a comportamentului sexual. Reproducerea, procreația a fost considerată legitimă, pentru o lungă perioadă de timp, doar în interiorul familiei. Ratele scăzute de fertilitate, numărul tot mai mare de cazuri de infertilitate, copiii născuți în afara căsătoriei arată o slăbire a acestei funcții și o intervenție tot mai crescută a

altor structuri (sistemele medicale, de exemplu). În țările dezvoltate cuplurile fără copii reprezintă un stil de viață tot mai frecvent. Datele statistice arată că în țări precum Canada, SUA, Suedia, Norvegia și în multe alte state din Uniunea Europeană, persoanele singure și cuplurile fără copii reprezintă peste 50% din totalul gospodăriilor. În cazul României 40% din totalul gospodăriilor sunt formate din cupluri fără copii sau adulți fără copii. (Eurostat, 2015).

În ceea ce privește comportamentul sexual, nici acesta nu mai este strict legat de căsătorie și familie. Conform unor statistici ale Uniunii Europene, în 2013 12,2% dintre tinerii din țările UE, cu vârsta cuprinsă între 16 și 29 de ani, trăiau într-o uniune consensuală fără forme legale. În același timp numai 10,7% dintre tinerii din aceeași grupă de vârstă trăiau în cupluri căsătorite sau în uniuni consensuale cu bază legală (Eurostat, 2015). Și la nivelul României, printre persoanele sub 20 de ani numărul celor care fac parte dintr-un cuplu consensual este dublu față de numărul celor căsătoriți (Rotariu, 2015). La recensământul din 2011 s-au înregistrat 372.764 de cupluri consensuale. Un aspect interesant este acela că acest stil de viață este întâlnit într-o măsură mai mare la femeile cu un nivel de instrucție scăzut (Rotariu, 2015), aspect ce subliniază slăbirea valorilor legate de familie și nu neapărat modificări la nivelul oportunităților oferite femeilor.

Concluzii. Noul tip de societate, cere un nou tip de familie. Dincolo de valoarea simbolică a unor elemente specifice familiei (căsătoria, nașterea și creșterea copiilor) indivizii vor alege comportamentele care sunt adaptate la celelalte dimensiuni ale vieții: profesia și împlinirea personală. Deși starea de bine este legată în multe cazuri de statusul marital, familia este percepută ca o investiție cu costuri mari și beneficii mai puțin vizibile. Indiferent sub ce formă se va prezenta, familia va fi secundată în multe din funcțiile sale de alte instituții special create. Suportul instituțional va fi necesar și util dar va fi destul de dificil să satisfacă nevoia de apartenență și de securitate emoțională a individului.

BIBLIOGRAPHY:

1. Augustine, March Jennifer. 2014. Maternal Education and the Unequal Significance of Family Structure for Children's Early Achievement. *Social Forces* 93 (2): 687-718.
2. Bahr, Howard M. and Kathleen S. Bahr. 2001. Families and Self-Sacrifice: Alternative Models and Meanings for Family Theory. *Social Forces* 79 (4): 1231-1258.

3. Becker, Gary S. 1981. *A Treatise on the Family*. Cambridge: Harvard University Press.
4. Bianchi, Suzanne M. 2013. The More They Change, the More They Stay the Same? Understanding Family Change in the Twenty-First Century. *Contemporary Sociology* 42 (2): 324-331.
5. Cavanagh, Shannon E. and Aletha C. Huston. 2006. Family Instability and Children's Early Problem Behavior. *Social Forces* 85 (1): 551-581.
6. CNBC. 2009. CNBC TRANSCRIPT: Warren Buffett & Bill Gates - Keeping America Great, disponibil la: <http://www.cnbc.com/id/33901003> accesat octombrie 2016.
7. Eurostat. 2015. Being young in Europe today – family and society, disponibil la http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Being_young_in_Europe_today_-_family_and_society accesat octombrie 2016.
8. Giddens, Anthony. 2010. *Sociologie*. București: All.
9. Grover, Shawn and John F. Helliwell. 2014. How's life at home? New Evidence on Marriage and the set point for happiness. NBER Working Paper No. 20794, disponibil la: <http://www.nber.org/papers/w20794.pdf>, accesat octombrie 2016.
10. Macionis, John. 2007. *Sociology*. Pearson Education International.
11. Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. 2014. Evoluții în domeniul protecției copilului, disponibil la http://www.mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/copii_2014.pdf accesat la 9 octombrie 2016.
12. Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. 2015. Situație copii cu părinți plecați la muncă în străinătate 31.12.2015, disponibil la http://www.copii.ro/categorii_statistici/2015-situatie-copii-cu-parinti-plecati-la-munca/, accesat iunie 2016.
13. Parsons, Talcott și Robert Bales. 1956. *Family socialization and interaction process*. London: Routledge.
14. Qiu, Wei, Paul L. Schvaneveldt, and Volkan Sahin. 2013. Children's Perceptions and Definitions of Family in China, Ecuador, Turkey and the United States. *Journal of Comparative Family Studies*. Volume XLIV, Number 5: 641-662.

15. Rotariu, Traian. 2015. Considerații asupra unor aspecte demografice ale familiei europene de azi. În *Dragoste, familie, fericire. Spre o sociologie a seninătății*, coordonator Petru Iluț: 86-115. Iași: Polirom.
16. Save the children. 2014. Child poverty and social exclusion in Europe, disponibil la http://www.salvaticopiii.ro/upload/p0001000100050001_Child%20Poverty%20and%20Social%20Exclusion%20in%20Europe_full%20report%20EN_Salvati%20Copiii.pdf, accesat octombrie 2016.
17. Scott, John. 2000. Rational Choice Theory. In *From Understanding Contemporary Society: Theories of The Present*, edited by G. Browning, A. Halcli, and F. Webster. London Sage Publications, disponibil la <http://www.soc.iastate.edu/sapp/soc401rationalchoice.pdf>, accesat octombrie 2016.
18. Thomson, Elizabeth, Thomas L. Hanson, and Sara S. McLanahan. 1994. Family Structure and Child Well-Being: Economic Resources vs. Parental Behaviors. *Social Forces*, 73 (1): 222-240.
19. Vander Zanden, James Wilfrid. 1990. *The Social Experience*. New York: McGraw Hill.
20. Wasoff, Fran. 2005. Perspectives on Social Policies and Families. In *Families in Society: Boundaries and Relationships*, edited by Sarah Cunningham-Burley, Linda McKie, Sarah Cunningham-Burley, and Jo Campling, 261–70. Policy Press at the University of Bristol.